

УДК 378.016:811.111(477)"1950/20"

Ефендієва С.М., Протовень О.П., Ніколаєва Н.М.

**УПРОВАДЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНСЬКІ ВИЩІ
(ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТОЛІТТЯ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)**

Анотація. У статті обґрунтовано питання актуальності вивчення англійської мови в Україні й дослідження проблеми упровадження англійської мови в різні історичні періоди. Досліджено стан освіти України, проаналізовано провідне місце в іншомовній підготовці англійської мови. Викладено дані про упровадження англійської мови у навчальний процес ВНЗ України. З'ясовано факт щодо упровадження інноваційних технологій в процес викладання англійської мови.

Ключові слова: англійська мова, початок вивчення, вищі навчальні заклади.

Эфендиева С.Н., Протовень О.П., Николаева Н.Н.

**ВНЕДРЕНИЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В УКРАИНСКОМ ВУЗЫ
(ВТОРАЯ ПОЛОВИНА ХХ ВЕКА – НАЧАЛО ХХ ВЕКА)**

Аннотация. В статье обосновано вопрос актуальности изучения английского языка в Украине и исследования проблемы в разные исторические периоды. Исследовано состояние образования Украины, проанализированы ведущее место в иноязычной подготовке английского языка. Изложены данные о внедрении английского языка в учебный процесс вузов Украины. Выявлен факт по внедрению инновационных технологий в процесс преподавания английского языка.

Ключевые слова: английский язык, начало изучения, высшие учебные заведения.

Efendiieva S.M., Protoven O.P., Nikolaieva N.M.

IMPLEMENTATION OF ENGLISH LANGUAGE IN UKRAINIAN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS (THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY – THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY)

Summary. The article deals with the relevance of learning of English in Ukraine and studying of the problem of implementation of English language of the different historical periods. The state of education of Ukraine was researched. The leading place in the foreign language preparation of English was analyzed. The data of introduction of English language as discipline into the educational process of higher educational institutions of Ukraine was presented. The fact about the introduction of innovative technologies into the teaching of English language was clarified.

Keywords: English, early learning, higher education.

Актуальність і професійна доцільність дослідження. На сучасному етапі питання покращення якості викладання та вивчення англійської мови в школах й університетах є цілком на часі. Звідси очні курси, співпраця з ГО Global Office, участь у програмі Professional Award in Teacher Development є важливою додатковою опцією для подолання мовних бар'єрів. 2016 рік проголошено Роком англійської мови в Україні, який продемонстрував, що іноземна мова – це ключ до багатьох можливостей у XXI столітті: державні службовці підвищили рівень англійської завдяки спеціалізованому курсу, який було проведено для представників державних установ, офіцери патрульної поліції почали розвивати навички англійської мови професійного спрямування. Кафедри ВНЗ України активно проваджували популяризацію вивчення англійської мови серед молоді: проведення виховних заходів загальноміського значення іноземними студентами для школярів; відвідування лекцій, майстер-класів для викладачів британськими лекторами; участь студентів у поширенні англійської мови для вихованців дошкільних закладів.

Мета дослідження – дослідити витoki вивчення англійської мови у вищих та навчальних закладах на території України (друга половина XX

століття – початок ХХІ століття), проаналізувати провідне місце англійської мови в іншомовній підготовці та з'ясувати факт упровадження інноваційних технологій в практику викладання іноземної мови окресленого періоду.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У ході аналізу наукового доробку сучасних дослідників встановлено, що проблеми вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах України (друга половина ХХ століття – початок ХХІ століття) залишаються малодослідженими, натомість головні напрями і тенденції розвитку вищої школи привернули увагу значної кількості науковців. Важливе значення для дослідження проблеми вивчення іноземних мов в університетах України окресленого періоду становлять праці, що представлені низкою дисертаційних робіт сучасних дослідників історії вітчизняної педагогіки (А. Виселко, Є. Гончарова, О. Лосева, М. Матис, О. Мисечко, І. Мозгова, Т. Стоян, О. Сухомлинська, Ю. Шелест та ін.).

Викладення основного матеріалу. Необхідно зазначити, що у післявоєнний період Другої світової війни на території України частина населення, державні установи освіти були евакуйовані або зруйновані. Фашистські окупанти знищили багато дітей, вчителів, працівників органів народної освіти, вчених, тисячі вчителів та учнів були загнані на каторгу до Німеччини.

Але деякі питання освіти на Україні все ж таки відобразилися у документах, які збереглися в Державній архівній службі України, зокрема низка документів закладів освіти (вищих навчальних закладів, середніх спеціальних навчальних закладів, спеціальних та загальноосвітніх шкіл).

У фонді «Полтавський педагогічний інститут» відклалися такі документи: накази ректора з особового складу, посвідчення, автобіографії працівників інституту та його підрозділів, відомості на виплату заробітної плати співробітникам, звіти про наявний в інституті транспорт та його роботу, будинкові книги для прописки громадян тощо.

У фонді «Полтавська фельдшерсько-акушерська та зуболікарська школа» відклалося 15 справ, серед яких можна віднайти відомості про: результати

вступних іспитів студентів, свідоцтва про закінчення школи у 1942, 1943 рр., особові справи студентів тощо.

У фонді «Колекція періодичних видань (наказів, розпоряджень, листівок, плакатів, брошур, та ін.) періоду тимчасової фашистської окупації (1941–1944 рр.)» збереглися декілька досить цікавих підручників.

У другій половині ХХ століття частина навчальних приміщень використовувалася німцями під казарми або госпіталі. У багатьох закладах освіти не було підручників і навчальних посібників, не вистачало вчителів. На стадії формування перебувала й допоміжна українська адміністрація, зокрема відділи освіти, які мали здійснювати тотальний контроль за роботою навчальних закладів. Існувала і певна невизначеність стосовно освітньої політики нацистів [1].

Прикладом може слугувати те, що протягом першого року окупації більшість навчальних закладів Полтавщини відновили свою роботу. Так, у Полтаві з 18670 дітей віком до 16 років в 11 початкових школах навчалось лише 1720. Крім того, у 8 професійних школах (сільськогосподарській, землевпорядній, фармацевтичній, музичній, художньо-промисловій, фельдшерській, деревообробній і ремісничій) здобували освіту ще 1960 учнів. Таким чином, різними формами навчання в Полтаві охоплювалось лише близько 20 відсотків дітей [5].

З наукових джерел відомо, що першочерговою справою в повоєнний час стала робота закладів освіти, науки і культури як невід'ємної складової нормалізації життя. Ще під час воєнних дій розпочалася відбудова шкіл, вищих навчальних закладів, видавництв, культосвітніх закладів та виробничих структур. Маємо підкреслити, що до початку 50-х років у західну Україну було направлено понад 35 тис. учителів зі Східної України. Галичина, Волинь і Буковина мали найвищий відсоток українських шкіл – понад 93%. У 24 вузах регіону в 1950 р. навчалось понад 30 тис. студентів. У 1958/59 н. р. працювало 50 вечірніх та 194 заочних відділення при стаціонарних вузах; один вечірній та

один заочний вузи. У них без відриву від виробництва навчалось 168,5 тис. студентів.

Відзначено, що в той час провідне місце в іншомовній підготовці займали класичні мови – латинська та грецька. Поряд із латиною викладали німецьку, французьку чи російську мови. При цьому, як зазначають О. Мисечко та М. Матис, французька й німецька частіше з'являлись у програмах вищих навчальних закладів, адже опанування наближало навчання до практичних потреб життя в період бурхливого розвитку торгівлі та промисловості. Провідними методами навчання, які використовували викладачі іноземних мов були словесні, наочні та практичні: читання з подальшим конспектуванням, заучування текстів іноземними мовами.

Актуальність набуття іншомовної компетентності обумовлена змінами соціокультурного середовища. Знання нових мов на відміну від класичних поволі втратило свою важливість як ознаку соціального походження. Вивчення англійської в освітніх закладах України розпочалось з середини ХХ століття, поступово набираючи популярності. Першочерговими ставали практичні вміння, яких вимагали час та суспільні зміни.

Зокрема процеси розвитку мережі ВНЗ, демократизації вищої освіти, зростання попиту на вищу освіту, що почалися у цей період та особливо посилювалися у 1950–1960-х рр., призвели до ускладнення національних систем вищої освіти, зростання різноманіття інтересів та потреб ВНЗ різних типів, секторів (внутрішньої диференціації), що об'єктивно ускладнило процес централізованого управління національними системами вищої освіти та сформувало потребу запровадження більш гнучких механізмів управління [2].

Матеріали здійсненого дослідження історичних етапів другої половини ХХ століття – початку ХХІ століття) дозволяють виокремити вищі навчальні заклади і проаналізувати місце запровадження англійської мови у навчальний процес.

Кафедри англійської філології створювались на базі кафедр англійського, слов'янського мовознавства, попередником яких були кафедри романо-

германської філології, виокремившись з найстаріших кафедр – загальноінститутських кафедр іноземних мов про що можна судити за поданими фактами.

Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова створений у 1834 році, вищий навчальний заклад IV рівня акредитації в Україні. Історія університету тісно пов'язана з історією вищої освіти на українських землях з найдавніших часів, її можна прослідкувати від першої вищої школи або грецької академії, як її називають в деяких джерелах, заснованої в Києві за сприяння великих князів руських, через епоху монгольського панування до Києво-Могилянської Академії і Київського університету святого Володимира. У 1945-1953 роки інститут мав вісім факультетів: — історичний; — філологічний з двома відділами — української та російської мови і літератури; — іноземних мов з трьома відділами — англійської, німецької, французької; — фізико-математичний; — географічний; — біологічний, дефектологічний; — педагогічний.

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського існує з 1912 року. Свою історію він розпочав з невеликого учительського інституту з трирічним терміном навчання, контингент студентів якого не перевищував 100 осіб. У 1933 р. запроваджувалась факультетна структура закладу (фізико-математичний, мовно-літературний, історичний факультети).

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника заснований 1940 р.. Історія заснування кафедри англійської філології розпочалася у 1971 р., коли на філологічному факультеті ще тоді Івано-Франківського державного педагогічного інституту імені В.С. Стефаника було введено спеціальність «англійська мова», а в наступному 1972 р. – спеціальність «іноземні мови», навчальний процес на яких забезпечувала міжфакультетська кафедра іноземних мов.

Державний вищий навчальний заклад IV рівня акредитації Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки створено в

1940 році. Інститут іноземної філології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки — навчальний підрозділ Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, завданням якого є підготовка студентів з іноземних мов (англійською, французької та німецької), а також прикладної лінгвістики англійської та німецької мов. Факультет романо-германської філології було утворено на базі факультету англійської мови Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки, що був відкритий 1962 року.

Київський національний лінгвістичний університет засновано 30 березня 1948 року як Київський державний педагогічний інститут іноземних мов. За шістдесят років свого існування Київський національний лінгвістичний університет пройшов шлях, що був позначений досягненнями в багатьох галузях іноземної філології. У 1948—1949 навчальному році на перший курс трьох факультетів (англійської, французької та іспанської мов) Київського державного педагогічного інституту іноземних мов було зараховано 238 студентів, з якими працювало 19 штатних викладачів та 11 сумісників. 1953 року відкрито факультет німецької мови, 1977 — факультет російської мови для іноземних громадян, у 1983 — підготовчий факультет для іноземних громадян. У 1962 році відкрито аспірантуру, а в 1992 — докторантуру. Університет є засновником Української філії Міжнародної асоціації викладачів англійської мови як іноземної, підтримує плідні контакти з освітньо-культурними представництвами зарубіжних країн в Україні (Американський Дім, Британська Рада, Інститут Гьоте, Французький культурний центр, Японський культурний центр). З 1993 року в університеті функціонує перша в Україні кафедра ЮНЕСКО.

Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» — приватний вищий навчальний заклад IV рівня акредитації. 4 жовтня 1992 року було затверджено перші чотири кафедри: економічних дисциплін; правознавства; загальнотеоретичних дисциплін; англійської філології.

Луцький гуманітарний університет — колишній приватний вищий навчальний заклад існує з 1998 року. Університет співпрацював із зарубіжними науковими центрами та установами: Канзаським університетом (США), Західним державним університетом штату Міссурі (США), Міжнародним центром мас-медіа комунікацій ім. Дж. Кокса (США), Університетом менеджменту та підприємництва (США), Сайпрес Коледж, штат Каліфорнія (США); Програмами США Fulbright та IREX; Корпусом миру.

Наразі викладачі забезпечують діяльність багаторівневих курсів вивчення англійської мови, які базуються на досвіді багаторічних іноземних зв'язків кафедр: базової англійської мови, курс ділової англійської мови, підготовчі курси для студентів магістерських програм, підготовчі курси для складання тестів за міжнародними стандартами (IELTS, TOEFL, APTIS), підготовчі курси для абітурієнтів вищих навчальних закладів, запроваджено курси «Англійська мова для підготовки до складання тесту з англійської мови незалежного зовнішнього оцінювання» для потенційних абітурієнтів.

У перспективі кафедральної роботи – систематичне й послідовне підвищення ефективності навчального процесу за ключовими напрямками: видання різноманітної навчально-методичної продукції, розробка підручників і посібників для студентів; участь викладачів у наукових конференціях, конгресах, проектах; координування організації і проведення семінарів-нарад завідувачів однопрофільних кафедр ВНЗ МОЗ України, які забезпечують мовну підготовку.

Звідси необхідність пошуку такої методичної моделі викладання, яка забезпечить швидке, максимально раціональне та якісне засвоєння мови для вирішення професійних потреб у спілкуванні, набутті й обробці інформації. З початком ХХ ст. відбуваються суттєві зміни у методах викладання іноземних мов, пріоритет зміщується з оволодіння граматичним матеріалом та механічним заучуванням лексичного, читанням та перекладом до більш функціонального аспекту.

У результаті наукового пошуку нами встановлено, що процес впровадження інноваційних технологій в практику викладання англійської мови мав динамічний характер та пройшов наступні етапи:

1. 40-50 роки ХХ століття – впровадження технологічних засобів запису і відтворення звуку та проекції зображення;
2. 50 - 60 роки – програмоване навчання: аудіовізуальні засоби, ТЗН;
3. 70 роки – перехід від вербального до аудіовізуального навчання;
4. 80 роки – комп'ютерні лабораторії, програмоване, інтерактивне навчання;
5. початок ХХІ століття – діалогові технології, тренінгові, диференційоване навчання, дистанційне, кредитно-модульне, особистісно орієнтоване навчання [4].

Висновки. Запровадження інноваційних технологій навчання іноземних мов є вимогою часу і одним із пріоритетних напрямів реформування іншомовного сегменту освіти. Пошук нових форм і методів навчання, сприяє результативності формування комунікативної компетенції, підвищенню мотивації, розкритті творчого потенціалу, дозволяє посилити міжпредметні зв'язки та забезпечує інтегрованість курсів [3].

Дослідження дозволило сформулювати такі загальні висновки:

- проаналізовано стан наукової розробки дослідження;
 - з'ясовано основні характеристики та тенденції вивчення іноземних мов з часу створення вищих навчальних закладів в Україні другої половини ХХ століття – початку ХХІ століття;
 - обґрунтовано особливості організації, форм і методів навчання іноземних мов в університетах України (друга половина ХХ століття – початок ХХІ століття).
- Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми вивчення іноземних мов у системі освіти України на різних етапах її розвитку. Подальшої уваги науковців потребують питання співвідношення різних іноземних мов у змісті навчання у гімназіях та університетах України друга половина ХХ –

початок ХХІ століттях; основні тенденції введення іноземних мов у зміст середньої та вищої освіти в Україні радянського періоду та в сучасних умовах.

Література

1. Виселко А. Д. Шляхи впровадження іншомовного занурення у навчання англійської мови для професійних цілей / А. Д. Виселко // Наукові записки Національного університету Острозька академія. – Серія : Філологічна, 2012, – С. 267–170.

2. Гончарова Є. Історичний аспект вивчення проблеми індивідуалізації та диференціації навчання / Є. Є. Гончарова // – Імідж сучасного педагога, 2004. – №4 (43). – С. 47–49.

3. Ефендієва С. М. Становлення та розвиток інноваційних методів навчання в сучасній освіті / С. М. Ефендієва // Удосконалення якості підготовки лікарів у сучасних умовах : матеріали навчально-наукової конференції з міжнародною участю, Полтава, 24 березня 2016 р. – Полтава : Вид. відділу ВДНЗУ «УМСА». – С. 73–74.

4. Ефендієва С. М. Упровадження інновацій в практику викладання англійської мови у вищих навчальних закладах / С. М. Ефендієва // Удосконалення якості підготовки лікарів у сучасних умовах : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, Полтава, 24 березня 2016 р. – Полтава, 2016. – С. 75–76.

5. Лосєва О. З історії вивчення англійської мови на теренах сучасної України / О. Лосєва // Молодь і ринок. – 2017. – № 3. – С. 163–167.

6. Шелест Ю. М. Вивчення іноземних мов в українських університетах ХІХ – початку ХХ століття: теоретичні засади дослідження / Ю. М. Шелест // Вісник Прикарпатського національного університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2013. – Вип. 49. – С. 12–16.